

# נעשה אדם

לרפואת חנה ברכה בת רות שתחי'

הקדמה כללית לתורת המידות ור"ה

בראשית א':כ"ז-כ"ח

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִרְגֶלֶת הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: וַיְבָרֵא אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹקִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָּרָא אֹתָם:

And G-d said, "Let us make man in our image, after our likeness, and they shall rule over the fish of the sea and over the fowl of the heaven and over the animals and over all the earth and over all the creeping things that creep upon the earth." And G-d created man in His image; in the image of G-d He created him; male and female He created them.

רש"י פסוק כ"ז

**נעשה אדם** – עונותיו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם הוא דמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהן וכשהוא דן את המלאכים הוא נמלך בפמליא שלו שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכים א' כב) ראיני את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה וכן (דניאל 7) בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא אף כאן בפמליא שלו נטל רשות א"ל יש בעליונים כדמותי אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית:

**Let us make man:** From here we learn the humility of the Holy One, blessed be He. Since man was created in the likeness of the angels, and they would envy him, He consulted them. And when He judges kings, He consults with His Heavenly household, for so we find regarding Ahab, that Micah said to him, (I Kings 22:19): "I saw Hashem seated on His throne, and all the host of heaven were standing by Him, on His right and on His left." Now do "left" or "right" apply to Him ?! But rather, [the passage means that] these [angels] were standing on the right to defend, and these [angels] were standing on the left to prosecute. Likewise, (Dan. 4:14): "By the decree of the destructive angels is the matter, and by the word of the holy ones is the edict." Here too, He took counsel with His heavenly household. He said to them, "Among the heavenly beings, there are some in My likeness. If there are none in My likeness among the earthly beings, there will be envy among the creatures of the Creation."

**נעשה אדם** – אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו. ויתבאר כחובתו בלדו ויברא את האדם ולא כתיב ויבראו:

**Let us make man:** Even though they [the angels] did not assist Him in His creation, and there is an opportunity for the heretics to rebel (to misconstrue the plural as a basis for their heresies), Scripture did not hesitate to teach proper conduct and the trait of humility, that a great person should consult with and receive permission from a smaller one. Had it been written: "I shall make man," we would not have learned that He was speaking with His tribunal, but to Himself. And the refutation to the heretics is written alongside it [i. e., in the following verse:] "And G-d created (וַיִּבְרָא)," and it does not say, "and they created (וַיִּבְרְאוּ)."

**בללמנו** – בדפוס שלנו: **כדמותינו** – להבין ולהשכיל:

**In our image:** in our form. **After our likeness:** to understand and to discern.

**וירדו בדגת הים** – יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה זכה רודה בחיות ובהמות לא זכה נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו:

**and they shall rule over the fish:** Heb. וַיִּרְדּוּ This expression contains both the meaning of ruling and the meaning of subservience. If he merits, he rules over the beasts and over the cattle. If he does not merit, he becomes subservient to them, and the beast rules over him

רש"י פסוק כ"ז

**ויצרא אלקים את האדם בצלמו** – בדפוס העשוי לו שהכל נצרא במאמר והוא נצרא בידים שנאמר (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה נעשה צחותם כמטבע העשויה ע"י רושם שקורין קוני"ץ (ובכ"י קוי"ן והוא כל"א שטעמפעל) וכן הוא אומר (איוב לח) תתהפך כחומר חותם:

**And G-d created man in His image:** In the form that was made for him, for everything [else] was created with a command, whereas he [man] was created with the hands (of G-d), as it is written (Ps. 139:5): "and You placed Your hand upon me." Man was made with a die, like a coin, which is made by means of a die, which is called coin in Old French. And so Scripture states ([Job 38:14](#)): "The die changes like clay".

**צלם אלקים נצא אותו** – פירש לך שאתו כלם המתוקן לו כלם דיוקן יוצרו הוא:

**In the image of G-d He created him:** It explains to you that the image that was prepared for him was the image of the likeness of his Creator.

## ספר תומר דבורה – פרק ראשון

האדם ראוי שיתדמה לקונו ואז יהיה בסוד הצורה העליונה, צלם ודמות. שאלו ידומה בגופו ולא בפעולות, הרי הוא מכזיב הצורה ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים. שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו, ומה יועיל לו היותו כצורה העליונה, דמות תבנית אבריו, ובפעולות לא יתדמה לקונו.

It is proper for man to imitate his Creator, and then he will conform to the secret of the Supernal Form resembling Him in both likeness and image. Because if man will have the likeness of body and not of actions he debases that Form, and it will be said about that man: 'A handsome form whose deeds are ugly'. For the main aspect of similarity to the Supernal image and likeness lies in deeds. For what value can there be in man's resemblance to the Supernal Form in bodily limbs if his deeds have no resemblance to those of his Creator?

גמ' סוטה יד.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלקיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלת הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקדוש ברוך הוא ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקדוש ברוך הוא ניהם אבלים דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים הקדוש ברוך הוא קבר מתים דכתיב ויקבר אותו בניה אף אתה קבור מתים:

Rabbi Chama son of Rabbi Chanina asked what is the meaning of the verse "After Hashem your G-d shall you follow". Is this possible? Doesn't it say elsewhere "For Hashem your G-d is a all consuming fire"? Rather the pasuk is telling you "Follow in His ways, imitate His traits". As He dresses the naked so shall you... As He visits the sick, so shall you. As He comforts the mourners so shall you...As He buries the dead, so shall you....

## ספרי דברים י"א:כ"ב

ללכת בכל דרכיו. אלו דרכי הקב"ה שני' (שמות לד ה' ה') א-ל רחום וחנוך ארץ אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפי' נושא עון ופשע וחטאה ונקח. ואו' (יואל ג) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. וכי היאך אפשר לו לאדם לקרא בשמו של הקב"ה אלא מה המקום נקרא רחום וחנוך אף אתה הוי רחום וחנוך ועשה מתנת חנם לכל. מה הקב"ה נקרא צדיק שני' תהלים קמה צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי צדיק. הקב"ה נקרא חסיד שנאמ' וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי חסיד לכך נאמר כל אשר יקר' בשם ה' ימלט ואומר ישע'י' מג כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו אף עשיתיו ואו' (משלי מז) כל פעל ה' למענהו.

"To follow in His Ways" the ways of Hashem are those described in the Torah "Hashem Hashem G-d who is Merciful, Compassionate, Slow to anger, Abundantly Kind, True, Holds on to acts of kindness that we do for many years and forgives sins done to incite him, on purpose, or by mistake....and it says "one who is called by the name of G-d will escape danger"- Who can be called by G-d's name? One who is called Kind, Merciful, Compassionate, and does gratuitous acts of kindness to all. One who is called Just... One who is called Righteous....

## רמב"ם ספר המצוות מ"ע ח'

היא שצונו להדמות בו ית' לפי יכלתנו והוא אמרו והלכת בדרכיו וכבר כפל צווי זה ואמר ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקב"ה נקרא חנוך אף אתה היה חנוך מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי וכבר נכפל הצווי

הזה בלשון אחרת ואמר אחרי ה' אלקיכם תלכו ובא בפירוש גם כן שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל ית' על צד המשל ית' על הכל עילוי רב:

We are commanded to be compared to Him as much as is possible for each individual- as it says "Follow in His ways" This Commandment is mentioned three times in the Torah- and the idea is to emulate and be like Him in all the traits that He is described to us in the Torah so that we may "understand" Him.

### שערי קדושה ח"א שער ב

והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומם והצומחת והבהמית והמדברת. כי גם הן מורכבות מ טוב ורע, והנה בנפש הזה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית אשר בה תלויין תרי"ג מצות התורה כנזכר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עצמו בסוד (ויקרא י"ז י"ד) כי נפש כל בשר דמ"ו בנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאד מאד: ובזה תבין ענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת דף ק"ה ע"ב), כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה ממש שהיא היותר שקולה ככל תרי"ג המצות, וכן אמרו (סוטה דף ע"א) מי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר וראוי לגדעו כאשירה ואין עפרו נגער וכו' וכאלה רבות. והבן זה מאד, כי להיותם עקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצות התלויות בנפש השכלית, ונמצא כי יותר צריך לזהר ממדות הרעות יותר מן קיום המצות עשה ולא תעשה כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצות:

### נתיבות שלום ח"א עמ' ע"ה

המדות המה כנפי רוח העבודה, כשם שאין בעלי הכנף יכולים להתרומם ולעופף בלעדי כנפיהם, כמו כן אדם העוסק בתורה ובמצוות אינו מסוגל להתעלות כי אם ע"י טהרת מידותיו שהם כנפי רוח הרוחניים. כל כמה שהאדם מהטר ומזכך יותר את מידותיו, הולכת ומתעלה כל מהותו, ומגביה כל תורתו ועבודתו לדרגה עילאית יותר. ואמנם מהאי טעמא גם היצר הרע מתגבר ביותר בעניני טהרת המידות, יותר מבשאר ענינים, כדי לקצץ את כנפיו הרוחניים שלא יוכל להתעלות. וכבר אמרו בעלי המוסר, כי קל יותר להיות בקי בכל הש"ס מלעקור מדה רעה המשורשת בלב אדם.

עד כמה שענין המידות תופס מקום במשמעות האנושית, והם תפארתו של איש המעלה באשר לו תפארת לו לעושיה ותפארת לו מן האדם, ועוד יותר מזה בתפיסת בעלי המוסר, שכאמור רואים בעניני המידות כי זה כל האדם, עוד יותר מזה לאין ערוך תופס מקום ע"פ שיטת החסידות מאחר ותכלית כל תורה ומצוות היא להביאו לדביקות בה', ואמרו ז"ל ובו תדבר הדבק במידות. כי המידות הם מיסודי הדביקות בה', וכל שלא טיהר את מידותיו אין ארור מתדבק בבורך, וכל עוד המידות הרעות שוכנות בו הרי לא עקר את השורש פורה ראש ולענה שבאדם, שממנו תוצאות כל הרע שעל האדם לטהר ולזכך...

ע"פ דרך החסידות בעיקר עבודת המידות לא מספיק מה שהאדם מתנהג במידות טובו, אלא שישירש הרע מעצמו, וישנה את עצם מהותו לטוב, עד שתהיינה מדותיו הטובות מוטבעות בו בעצם. וכלשון חז"ל (בספרי) מה הוא חנון אף אתה

### רמב"ם הלכות תשובה ז'ג'

אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כן הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם וכן הוא אומר יעזוב רשע וגו':

A person should not think that repentance is only necessary for those sins that involve deed such as promiscuity, robbery, or theft. Rather, just as a person is obligated to repent from these, similarly, he must search after the evil character traits he has. He must repent from anger, hatred, envy, frivolity, the pursuit of money and honor, the pursuit of gluttony, and the like. He must repent for all [of the above].

These sins are more difficult than those that involve deed. If a person is attached to these, it is more difficult for him to separate himself. In this context, [Isaiah 55:7] exhorts: "May the wicked abandon his path and the crooked man, his designs."

## עלי שור עמ' קצ"ז

תורת המידות היא עבודתם של בני עליה ישנם בני עליה בדורינו כמו בכל דור, והמה מועטים כהיום אתמול. בני העליה בדור זה מתחילים ממדרגה יותר נמוכה מאשר בדורות קודמים, והקשיים מקובים מאשר עד כה. מיעוט הדורות וטמטום הלב אינם ענין של ענין לויכוח עיוני אלא הם מציאות רוחנית, השואף לעליה חש אותם בעצמו ביחס לזקני הדור ועובדים קדמונים, ומי שאינו עובד בעצמו אינו רואה לא מיעוט ולא טמטום, אך גם עליה ותיקון הם ממנו והלאה.

תורת המידות נצחית היא והלכות והלכות דעות לא נופלות מהלכות שבת ולא עוד אלא הן הן קיום מצות ההליכה בדרכיו ית'.

## פי' הגר"א משלי ד':י"ג

כי מה שהאדם חי הוא כדי לשבור מה שלא שבר עד הנה אותו המידה לכן צריך תמיד להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים!

## רמב"ם הל' דעות פרק א'

(א) דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל ואם יכעס יכעס מעט בכמה שנים ויש אדם שהוא גבה לב ביותר ויש שהוא שפל רוח ביותר ויש שהוא בעל תאוה לא תשבע נפשו מהלך בתאוה ויש שהוא בעל לב טהור מאד ולא יתאוה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף ויש מקצר נפשו שדיו אפילו דבר מעט שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג כל צרכו ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול ויש שהוא מאבד כל ממנו בידו לדעתו ועל דרכים אלו שאר כל הדעות כגון מהולל ואונן וכילי ושוע ואכזרי ורחמן ורך לבב ואמץ לב וכיוצא בהן:

Each and every man possesses many character traits. Each trait is very different and distant from the others.

One type of man is wrathful; he is constantly angry. [In contrast,] there is the calm individual who is never moved to anger, or, if at all, he will be slightly angry, [perhaps once] during a period of several years.

There is the prideful man and the one who is exceptionally humble. There is the man ruled by his appetites - he will never be satisfied from pursuing his desires, and [conversely,] the very pure of heart, who does not desire even the little that the body needs.

There is the greedy man, who cannot be satisfied with all the money in the world, as [Kohelles 5:9] states: "A lover of money never has his fill of money." [In contrast,] there is the man who puts a check on himself; he is satisfied with even a little, which is not enough for his needs, and he does not bother to pursue and attain what he lacks.

There is [the miser,] who torments himself with hunger, gathering [his possessions] close to himself. Whenever he spends a penny of his own, he does so with great pain. [Conversely,] there is [the spendthrift,] who consciously wastes his entire fortune. All other traits follow the same pattern [of contrast]. For example: the overly elated and the depressed; the stingy and the freehanded; the cruel and the softhearted; the coward and the rash. and the like.

## גמ' שבת סג:

אמר רב הונא מאי דכתיב שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט עד כאן דברי יצר הרע מכאן ואילך דברי יצר טוב ריש לקיש אמר עד כאן לדברי תורה מכאן ואילך למעשים טובים:

R. Huna said: What is meant by the verse, Rejoice, young man, In your youth; and let your heart cheer you in the days of your youth, and walk in the ways of your heart, and in the sight of you eyes: but know, that for all these things G-d will bring you into judgement? Thus far are the words of Evil Desire; thereafter are the words of Good Desire. Resh Lakish said: Thus far the reference is to study; thereafter, to good deeds.

## רש"י שם

עד כאן לתורה – שמח בתלמודך, למוד משמחה ומטוב לב, והלך בדרכי לבך להבין מה כלכלך לפי ראות עיניך: מכאן ואילך למעשים טובים – ודע כי על כל אלה על כל מה שלמדת סופך ליתן את הדיון אם לא תקיים:

## עלי שור ח"א עמ' קלא

הלימוד "משמחה ומטוב לב" אינו ענין של מצב רוח אלא סימן הוא לאדם שמצא שלום עם עצמו, תענוגים חיצוניים אינם קוסמים לו עוד במידה מופרזת יצרים ומידות רעות חדלו מלהפריע לו.

כיצד מגיעים לכך? "הלוך בדרכי לבך" כלומר, דע את עצמך! מי שאינו יודע את עצמו בודאי אינו יכול למצוא שלום עם עצמו, ובבואו לעסק בתורתו מציקים לו יצרו ומדותיו ולא יתנו לו ללמוד ולא לעשות בשלימות כמשפט תלמיד חכם.

היודע את עצמו יצמא גם דרך לתקן את עצמו, כי אם לא לשם תיקון, מה לו הידיעה! ידיעת עצמו שונה מכל ידיעה אחרת שאדם יכול לרכוש. כל אדם הינו עולם מיוחד והידיעה על עולמו הפנימי מוכרח הוא בעצמו למצוא, כמעט מבלי כל עזרה מזולתו. הרי עולם הרי מדע ורק אדם אחד יכול ליסד מדע זה – הוא אשר רש"י כותב "והלוך בדרכי לבך כפי ראות עיניך". ידיעת עצמנו אינה מדע מסוים ואין לנו אלא מה שענינו ראות. ויש לנו ללמד את עצמנו, שניטיב לראות.

זוהי העבודה אשר לפנינו ומה טוב כי איננו צריכים לשאוב ציווי "דע את עצמך" ממקורות זרים, כי בגמרא הנ"ל ובדברי רש"י מצאנו ציווי מפורש לכך. והעובדה היא: ידיעת עצמנו ותקון עצמנו עד כדי מציאת שלום לנפשנו, והעסק בתורה מתוך שמחה וטוב לבב אשר בזה האדם נהיה לתלמיד חכם מובהק – ספר תורה חי, שהתאחד והשתלב עם התורה זוהי מטרנתו בעבודה הפנימית.

בראשית ג:ח-י'

וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהִלָּךְ בְּעֵץ לְרוֹחוֹ הַיּוֹם וַיִּתְּנוּ בָּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים  
בְּתוֹךְ עֵץ הָעֵד: וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה: וַיֹּאמֶר אֶת קִלְכִּי שָׂמֵעְתִּי בְּעֵץ  
וַאֲיָרָא כִּי עֵירָם אֲנִכִּי וְאֶזְבָּא:

And they heard the voice of Hashem G-d going in the garden to the direction of the sun, and the man and his wife hid from before Hashem G-d in the midst of the trees of the garden. And Hashem G-d called to man, and He said to him, "Where are you?" And he said, "I heard Your voice in the garden, and I was afraid because I am naked; so I hid."